

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Economic foundations of political power

Maarse, J.A.M.

Citation

Maarse, J. A. M. (1977). Boekbespreking van: Economic foundations of political power. *Acta Politica*, 12: 1977(4), 537-539. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451771>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451771>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

op hij de 'integratie' tussen krant en lezer ten aanzien van politieke voorkeur aanpakt. Het bleek, zo zegt hij, niet mogelijk de richting van de krant op dezelfde wijze vast te stellen als de politieke voorkeur van de lezers die op basis van uitspraken over actuele strijdpunten op drie dimensies werd gemeten. Het standpunt van de krant werd gedistilleerd uit zijn oordeel over politieke actoren. Onduidelijk blijft waarom terwille van de vergelijkbaarheid ook de lezersvoorkeur niet gewoon in die termen is gemeten of als vertaling daarvan in stemgedrag. Nu is dat oordeel via een achterdeur binnengesmokkeld omdat de weging van de drie dimensies (in een verhouding 6 : 6 : 1; helaas wordt over het voorspellend karakter van 8 : 8 : + niets medegedeeld) is gebeurd op basis van het stemgedrag. De imposante tabellen en factoranalyses introduceren dus een grote hoeveelheid overbodige ruis. Een tweede opmerkelijk punt vormen de moeilijkheden waarin hij komt doordat hij zijn respondenten de partijen laat indelen op een één-dimensionaal links-rechtscontinuüm. Noodgedwongen moet hij de daarbij optredende inconsistenties oplossen via methodes die intussen berucht geworden zijn uit de Guttman-schaalanalyse. Wat meer aandacht voor verhandelingen over links-rechtsindelingen (o.a. Roe 1975 en de discussies in Acta Politica) had hem wellicht ook de voordelen doen inzien van het gebruik van meer-dimensionale niet-metrische unfoldingstechnieken (Koomen en Willems, Acta Politica 1969, 4). Kernknelpunt bij Noomen (wiens boek overigens niet bepaald opwindende lectuur vormt) is natuurlijk zijn gebruik van de F-schaal. Wie niet direct ervan overtuigd is dat deze op adequate wijze stelligheid indiceert houdt noodgedwongen flinke reserves tegen alle uitkomsten. De bias van de F-schaal naar rechts-autoritarisme werkt in dit verband extra complicerend. Niet direct inzichtelijk zijn verder de consequenties van de formule waarin de S(telligheid) van de krant als de verhouding tussen motiverings- en beweringsdichtheid wordt uitgedrukt. Bewerings-, motiverings- en contextzinnen dragen op verder theoretisch niet uiteengezette wijze geheel verschillend bij tot de eindscore. Het daaruit resulterende niet-lineaire karakter van S maakt het werken met een gemiddelde S-score twijfelachtig, terwijl een uitspraak als 'de Tijd [...] zes keer minder stellig [...] dan de Telegraaf' (Noomen, p. 87) niet zonder meer mogelijk is. De betrouwbaarheid van coderingen uitgedrukt in correlatiecoëfficiënten tenslotte houdt geen rekening met codeerovereenkomsten op toevalsbasis (zoals bijvoorbeeld Scott's Pi wél doet) en het doorwerken met gegevens bij een correlatie van .48 en .62 (Noomen, p. 256) is dan extra twijfelachtig.

Het inbrengen van al deze (niet uitputtende) bezwaren doet geen recht aan de inventiviteit waarmee beide onderzoekers soms de talloze problemen te lijf zijn gegaan en (vooral ook in de inhoudsanalytische gedeelte) de interessante conclusies waartoe zij gekomen zijn of dito vragen die zij oproepen hebben. Doordat zij in het algemeen zorgvuldig de stappen in hun relaas expliciteren wordt kritiek vergemakkelijkt en dat is uiteraard een flink pluspunt. Een pluspunt is tenslotte ook dat dit werk geschikt lijkt om heel wat discussie bij de nederlandse media-onderzoekers los te maken. Dat maakt dan misschien het gemis aan een dergelijke discussie in de beide proefschriften zelf weer goed.

Walter Kok
Kees Niemöller

Randall Bartlett, *Economic foundations of political power*. New York (Free Press) 1975, 206 p., f 35,35

Zoals uit de titel van dit boek reeds blijkt, stelt Bartlett zich ten doel na te gaan, in hoeverre politieke macht berust op economische macht. Het overheidsbeleid is volgens de auteur een uitdrukking van economische belangen. Op zichzelf is dit nauwelijks een originele bewering en hierin ligt dan ook niet de bijdrage van Bartlett tot de discussie over de relatie tussen politiek en economie. Deze betreft veeleer de specifieke wijze waarop Bartlett tot zijn conclusies komt, namelijk via toepassing van de inzichten van de *nieuwe politieke economie* (term ontleend aan J. v. d. Doel) op de relatie tussen politiek en economie.

Hij gaat uit van een eenvoudig vier-actoren model, bestaande uit: consumenten (strevend naar nutsmaximalisatie), producenten (strevend naar winstmaximalisatie), politici (strevend naar stemmenmaximalisatie) en bureaucraten (strevend naar maximalisatie van de 'bureaucratische zekerheid'). Voorts maakt hij de volgende veronderstellingen: (1) gedrag is gericht op eigen belang, (2) gedrag is rationeel, d.w.z. de actor kiest altijd dat alternatief waarvan hij aanneemt dat de mate van doelbereiking het grootst is en (3) gedrag heeft plaats onder onzekerheid. Deze laatste veronderstelling vormt in Bartletts model het theoretische aangrijpingspunt om machtsuitoefening te omschrijven. De redenering verloopt daarbij ongeveer als volgt. Aan elke onzekerheid kleeft een dubbel kostenaspect: kosten van ongeïnformeerd zijn plus kosten van informatieverwerving. Dit gegeven schept mogelijkheden om via *selectieve informatieverwerving* (subsidized information) macht uit te oefenen: A verschaft B selectieve informatie, waardoor (a) B met een geringe inspanning nieuwe kennis verwerft resulterend in minder onzekerheid en (b) de kans groter wordt dat B een voor A gunstige beslissing neemt. Selectieve informatieverwerving is voor A *economisch rationeel*, zolang de daaraan verbonden baten de offers overtreffen. De omgekeerde situatie waarin A de offers die B moet brengen om alternatieve (ongewenste) informatie te verwerven vergroot, kan in bepaalde situaties ook een economisch rationele strategie zijn.

Uitgaande van dit in deel I (The development of a positive model) beschreven model tracht Bartlett een *positief* (versus *normatief*) antwoord te geven op een drietal vragen: (1) hoe komen de beslissingen over de besteding en inning van de collectieve middelen tot stand?, (2) wat betekenen deze beslissingen voor de aanwending van de in een samenleving aanwezige economische hulpbronnen? en (3) welke relatie bestaat er tussen politieke en economische macht? Deze vragen worden in een viertal delen behandeld: deel II (Positive principles of public purchasing), deel III (Positive principles of taxation), deel IV (Non-voting influence) en deel V (The system and the long-run structure of society).

Zijn belangrijkste conclusie luidt, dat het politiek besluitvormingsproces niet leidt tot een overheidsbeleid dat optimaal aansluit bij de wensen van de consumenten (burgers). Zij die een economisch sterke positie innemen zijn via manipulatie van de informatiestromen in staat collectieve beslissingen in voor hen positieve zin te beïnvloeden. Vandaar zijn conclusie: 'Policies will reflect the distribution of economic resources' (p. 156). De consumenten zullen hier weinig aan kunnen veranderen. Enerzijds is hun vraag naar collectieve goederen mede een produkt van de selectieve informatie, waaraan zij zijn blootgesteld (het begrip Pareto-optimaliteit verliest hiermee zijn waarde, omdat ten onrechte gefixeerde preferentiefuncties

worden verondersteld). Anderzijds is voor hen ook het streven zelfstandig invloed uit te oefenen op de inhoud van collectieve beslissingen economisch irrationeel: het verkrijgen van daartoe noodzakelijke informatie vergt hoge offers en de mogelijkheden om individueel invloed uit te kunnen oefenen moeten laag worden aangeslagen (kortom: de offers van de extra-informatieverzameling wegen niet op tegen de baten). Onder verwijzing naar Olsons theorie over de 'logic of collective action' is het evenmin te verwachten, dat de consumenten zich vrijwillig zullen verenigen om via een gemeenschappelijke inspanning voor hen gunstige beslissingen te forceren.

De studie van Bartlett is een eenvoudige toepassing van de economische benadering op de relatie tussen politieke en economische macht. De betoogtrant is helder en consistent (hetgeen geen garantie is voor volledigheid). Voorts blijkt duidelijk, dat de nieuwe politieke economie een *algemeen* theoretisch kader wil bieden: elke substantiële invulling (van bijvoorbeeld preferenties van actoren en geldende ideologieën) is steeds van secundair belang. Zij die een meer historische en/of empirische benaderingswijze voorstaan zullen deze studie dan ook met enige wrevel lezen.

Tot slot nog een aantal kritische kanttekeningen. Bartlett brengt op toch wel erg simplistische wijze een onderscheid aan tussen positieve en normatieve theorieën.

In de eerste plaats kan men ook een positieve analyse verrichten met behulp van een normatieve theorie. Men vraagt zich dan af, in hoeverre de feitelijke situatie afwijkt van de gewenste situatie en hoe dit te verklaren is.

In de tweede plaats zal ook een normatieve theorie, wil zij tenminste werkelijkheids-waarde hebben, mede gebaseerd moeten zijn op positieve principes. De relatie tussen positieve en normatieve theorieën is dus ingewikkelder dan Bartlett suggereert.

Een tweede punt van kritiek is, dat Bartlett nergens een definitie van macht geeft. Uit de titels van de delen blijkt, dat hij in feite macht en invloed met elkaar verwart. Door de eenzijdige concentratie op het informatie-aspect van machtsuitoefening (of invloedsuitoefening) gaat Bartlett bijvoorbeeld geheel voorbij aan de mogelijkheid tot *sanctionering* door de machthebbers. Dit is dus een ernstige theoretische leemte. Een betere titel voor zijn boek ware dan ook geweest: *Economic foundations of political influence*.

De door Bartlett gevolgde methode is evenmin zonder problemen. Hij analyseert de besluitvorming over de besteding van de collectieve middelen en de inning van deze middelen onafhankelijk van elkaar. Hij geeft toe, dat dit een simplistische voorstelling van zaken is, omdat het overheidsbeleid verklaard zal moeten worden in termen van het netto-verschil tussen baten en offers voor de burgers, waarbij noch de hoogte van de baten noch de hoogte van de offers als een constante mogen worden opgevat. Zijn model is dus niet dynamisch, hetgeen als een ernstige zwakte moet worden beschouwd.

Ten vierde zou men zich kunnen afvragen, wat Bartletts studie nu aan nieuwe gezichtspunten oplevert. Globaliter zou men kunnen stellen, dat de meeste theorieën die de relatie tussen politieke en economische macht betreffen, alle een zekere verklarende en voorspellende waarde hebben. De vraag wordt dan: wat kan men met behulp van het ene theoretische model méér verklaren dan met behulp van een ander model (de vraag naar de *marginale verklaringskracht*)? Naar mijn mening stelt de studie van Bartlett teleur. Hij voegt nauwelijks iets toe; zijn theoretisch model is te 'grofmazig' om veel nieuwe gegevens op te kunnen leveren. Typerend

in dit verband is, dat zijn theoretische stellingen, die doorgaans zeer apodictisch zijn geformuleerd, slechts ondersteund worden door een exemplarische empirische 'bewijsvoering' (illustraties!). Wil men een nauwkeuriger inzicht krijgen in deze relatie tussen politieke en economische macht, dan is (moeizaam) empirisch onderzoek mijns inziens een betere ingang. Zijn boek betekent slechts in zoverre een bijdrage tot de discussie, dat hij de nieuwe politieke economie gebruikt bij de analyse van de relatie tussen politiek en economie en voorts, dat hij daarbij wijst op het belang van het informatie-aspect van machtsuitoefening.

De vraag hoe de bestaande relatie tussen politieke en economische macht, uitgaande van dezelfde theoretische premissen, kan worden doorbroken blijft bij Bartlett tenslotte geheel onbeantwoord. Dit is voor de lezer een teleurstellende ervaring.

J. A. M. Maarse

Patrick Keatinge, *The Formulation of Irish Foreign Policy*. Dublin (Institute of Public Administration) 1973, xii, 323 pp., £ 4.00

Patrick Keatinge, lector in de politicologie aan het Trinity College in Dublin, heeft een boek geschreven dat vnl. boeit door de feitelijke informatie, die hij verschaft over de totstandkoming van de Ierse buitenlandse politiek sedert 1932. Hij presenteert zijn materiaal niet in historische volgorde, maar deelt het in volgens politicologisch relevante categorieën. Enerzijds behandelt hij het beleidsmakend apparaat, waarin met name de minister-president en de minister van buitenlandse zaken, het departement van buitenlandse zaken en de buitenlandse dienst. Anderzijds kijkt hij naar de 'binnenlandse omgevingsfactoren' zoals de openbare mening, het parlement, de politieke partijen en de belangengroepen. Dat deze op zich interessante opzet niet helemaal bevredigt, komt vnl. door het feit dat Keatings verzuimd heeft zijn materiaal te plaatsen tegen de achtergrond van vragen van meer theoretische aard over de totstandkoming van buitenlandse politiek in het algemeen. Zijn observaties over het falen van het Ierse parlement in zijn controlerende taak op het terrein van de buitenlandse politiek zouden aan belang winnen, indien hij ze had geplaatst binnen de algemene problematiek van de democratische controle op het buitenlands beleid. Nu beperkt hij zich tot enkele betrekkelijk geïsoleerde opmerkingen over Zweden, Noorwegen, Zwitserland, Australië en Nieuw-Zeeland, waar men in tegenstelling tot Ierland wél is overgegaan tot instelling van een vaste parlementaire commissie voor buitenlandse zaken. Keatinge vraagt zich echter niet af of deze commissies erin slagen op effectieve wijze controle uit te oefenen op het buitenlands beleid – nog geheel afgezien van de vraag waaruit deze controle dan precies zou moeten bestaan.

Het hierboven gesignaleerde tekort houdt nauw verband met het feit dat Keatinge onvoldoende gebruik maakt van de bestaande algemene literatuur over totstandkoming van buitenlands beleid. Het enige algemene werk dat hij geregeld citeert is Joseph Frankel's *The Making of Foreign Policy*. Met alle respect voor Frankel's werk is dat toch wel wat mager. Sinds het verschijnen van Frankel's boek in 1963 is er op dit terrein toch nog wel iets meer gepresteerd. Men denke slechts aan het vele onder redactie van Amerikaanse politicologen zoals James Rosenau of Patrick McGowan verschenen werk. Keatinge laat nergens blijken deze publicaties te hebben gebruikt.